

blemi poljedelstva je bil nerazvitost in zato nizka proizvodnja, temu se pridružijo še katastrofe v vinogradništvu kot posledica trtne uši in peronospore, dalje razcepljenost zemljišč itd. Beuc ugotavlja po statistiki iz leta 1902, da predstavljajo v Istri največji odstotek gospodarstva do 5 ha (71,2 %) — še tu prevladujejo majhna posestva do 2 ha. Srednjo posest (3—100 ha) predstavlja 28,2 % — prevladuje pa posest od 5 do 10 ha.

Izraz »srednja posest« za tako obsežno kategorijo najbrže ni najbolje izbran. Na veliko posest (nad 100 ha) odpade 0,6 %. V koprskem okrajnem glavarstvu je bilo male posesti (do 5 ha) zelo veliko (77,3), srednje zelo malo, veleposestniki pa precej (36 veleposestnikov). Veleposestniki so bili večinoma Italijani in Nemci. Precejšnja pozornost je usmeril avtor tudi na proučevanje obrti in razvijajoče se industrije. Zanimivi so podatki, da je delavstvo štel 1880. leta 9.941 oseb, medtem ko jih je leta 1910 že 19.890 (od tega je odpadlo na koprsko glavarstvo 4.054 delavcev, na mesto Pulo pa 6.790 itd.). Dalje navaja, da se je s trgovino in transportom ukvarjalo leta 1902 15.864 oseb, leta 1910 pa 35.749.

Avtor zaključuje z ugotovitvijo, da je proces ekonomske osvoboditve slovenskega in hrvatskega življa, ki postaja zlasti v začetku 20. stoletja uspešnejši, imel ugodne posledice tudi za razvoj nacionalnih gibanj, na drugi strani pa je gospodarski razvoj Istre v razdobju od 1900 do 1910 pokazal, da je nacionalno gibanje imelo številne uspehe tudi v gospodarski in kreditni krepitvi širših slojev.

Olga Janša-Zorn

Iseljeništvu naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze s domovinom. Zavod za migracije i narodnosti, Zagreb 1978, 741 strani.

Zavod za migracije i narodnosti iz Zagreba je v sodelovanju s predstavniki izseljeniških matic vseh jugoslovanskih republik in pokrajin, predstavniki Zveznega sekretariata za zunanje zadeve in Republiških sekretariatov za odnose s tujino pod pokroviteljstvom Zvezne konference SZDL pripravil v dneh od 2. do 4. decembra 1976 simpozij na temo: iseljeništvu narodov in narodnosti Jugoslavije in njegove vzajemne veze z domovino. Na simpoziju je bilo prebranih 47 referatov. Rezultat tega simpozija je pričujoči zbornik.

Referati so bili na simpoziju (in so tako tudi v zborniku) razdeljeni v štiri skupine: Splošni referati, Referati o izseljevanju iz Jugoslavije, Referati o družbenoekonomskem in političnem položaju naših izseljencev ter Referati o oblikah in značaju sodelovanja jugoslovanskih izseljencev z matično domovino.

Dr. K. Jončić je v svojem referatu »Društvena funkcija iseljenišva u odnosima među narodima i državama« govoril najprej na splošno o zakonitosti pojava migracij kot elementa družbene delitve dela in ugotovil, da imajo migracije svoje ekonomske, politične pa tudi psihološke vzroke ter da se značaj le-teh tokom zgodovinskega razvoja spreminja. Ugotovil je tudi, da moramo razlikovati štiri različna obdobja v razvoju iseljenišva z ozemlja današnje Jugoslavije. Prva je doba od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne, druga stare Jugoslavije, tretja druge svetovne vojne in četrta začasnega odhajanja na delo v tujino (zdomstva). Govoril je tudi o vlogi izseljeniških organizacij in ugotovil, da imajo le-te štiri funkcije: a) zbiranje izseljencev v novem okolju zaradi lažjega vključevanja potom vzajemnega sodelovanja in pomoči, b) vključevanje imigrantskih združenj in posameznikov v širše družbene odnose in migrantsko okolje, c) negovanje zvez z matično domovino z namenom, da bi očuvali etnično identiteto, d) opravljanje posredniške vloge med starim in novim okoljem. Govoril je tudi o principih in motivih politike SFRJ do naših izseljencev kot mostu med imigrantskimi državami na eni ter SFRJ na drugi strani.

Dr. G. Zajmi je v svojem referatu »O flotantnosti iseljenika do njihove etničke nacionalne aglomeracije« ugotovil, da je potrebno razlikovati med etnično asimilacijo in družbeno integracijo. Družbena integracija izseljencev je mogoča tudi brez etnične asimilacije. — Dr. M. Bulajić je v referatu »Iz istorije iseljenišva — pouke za današnjicu: Jugosloveni u Sjedinjenim američkim državama« obravnaval doprinos jugoslovanskih izseljencev razvoju ZDA, nacionalno in jugoslovansko organiziranje jugoslovanskih izseljencev v ZDA in ustanavljanje jugoslovanske države (na primer II. kongres američkih Jugoslovanov v Pittsburgu 29. in 30. novembra 1916 in njegove zahteve), organiziranje jugoslovanskih izseljencev v ZDA med obema vojnama, pomoč jugoslovanskih izseljencev NOB ter organiziranost izseljencev po drugi svetovni vojni. — Dr. I. Cizmić je v svojem prispevku »Prilog za

istraživanje doprinosa naših iseljenika borbi naroda Jugoslavije u drugom svet-skom ratu« obravnaval prispevek jugoslovanskih izseljencev v severni in južni Ameriki k borbi jugoslovanskih narodov v drugi svetovni vojni. Ta prispevek je bil na eni strani v širjenju resnice o NOB jugoslovanskih narodov, na drugi strani pa v direktnem zbiranju materialne pomoči NOB. Obravnaval je tudi probleme organiziranosti jugoslovanskih izseljencev in združevanja izseljeniških organizacij posameznih jugoslovanskih narodov in narodnosti z namenom pomagati NOB.

Splošnim referatom je sledila skupina referatov o izseljevanju iz Jugoslavije. Poročilo o problemih le-tega je podal dr. V. Klemenčič. Ugotovil je nezadostno organiziranost jugoslovanske znanosti na tem področju in da so se jugoslovanski znanstveniki doslej sploh pre malo ukvarjali s to problematiko. Ugotovil je tudi, da razlikujemo politične in gospodarske vzroke izseljevanja iz Jugoslavije v zadnjih dveh stoletjih. — A. S. Eterović je v referatu »Dalmatinske i crnogorske zajednice na zapadu i jugu« obravnaval prisotnost Črnogorcev in Dalmatincev v Ameriki do leta 1900. Ugotovil je, da so se Črnogorci in Dalmatinci naseljevali na celotnem ozemlju ZDA od 16. stoletja dalje. — T. Telišman je na podlagi najrazličnejših statističnih virov v svojem prispevku »Statistički pokazatelji o iseljevanju naših ljudi s posebnim osvrtom na Hrvatsku« ugotovil, da se je v vseh treh zgoraj omenjenih obdobjih izselilo iz Hrvatske okrog 700.000 ljudi. — Dr. J. Dubovac je obravnaval izseljevanje iz kraljevine Srbije pred prvo svetovno vojno zlasti na podlagi poročil tamkajšnjih socialno demokratskih listov in ugotovil, da se je tudi od tam izselilo precej delavcev tako v ZDA kot tudi v evropske dežele. — Dr. N. Gačešća je obravnaval problematiko izseljevanja iz Vojvodine med obema vojnama. Ugotovil je, da je restriktivna ekonomska politika, ki jo je kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev vršila do pripadnikov narodnostnih manjšin v Vojvodini, pripeljala do tega, da je bil velik del izseljencev iz Vojvodine med obema vojnama prav iz vrst narodnih manjšin, posebno pa še Nemcev in Maždarov. — Dr. M. Kolar-Dimitrijević je v svojem prispevku obravnavala vprašanja jugoslovanskih izseljencev v Westfaliji, med katerimi so prevladovali slovenski rudarji. Opisuje proces germanizacije slovenskih rudarjev od 1898 do začetka druge svetovne vojne in ugotavlja, da je ta proces zajel okrog 70.000 ljudi. — Prispevek V. Andonova obsega precej statističnih podatkov o izseljevanju iz Makedonije pred in po prvi svetovni vojni. Prispevek govori tudi o organiziranosti makedonskega izseljenstva v tujini, posebno še v času druge svetovne vojne. — T. Simovski je obravnaval prisilno politično in ekonomsko izseljevanje iz Egejske Makedonije od balkanskih vojn do danes kot element grezicizacije Egejske Makedonije. — Dr. I. Hadžibegović je obravnaval izseljevanje iz Bosne in Hercegovine v letih 1878 do 1914 in ugotovil, da se je izseljevalo pretežno muslimansko prebivalstvo, in to iz političnih razlogov. — Dr. S. Slatić ugotavlja, da se je pri velikem delu iz BiH v Turčijo izseljenih muslimanov obdržal srbohrvatski jezik in zavest o BiH kot njihovi domovini. — H. Hoxha je proučil problematiko izseljevanja Albancev z ozemlja Jugoslavije od balkanskih vojn do danes. Ugotovil je, da je le-ta zajela največji obseg med obema vojnama, ko je bilo izseljevanje Albancev zlasti v Turčijo sestavni del pritiska velikosrbske buržoazije na albansko narodnostno manjšino v Jugoslaviji.

Poročilo tretje skupine referatov, ki so se nanašali na družbenoekonomski in politični položaj naših izseljencev v deželah, kamor so se izselili, je podal dr. I. Čizmić. Med referati te in naslednje skupine sem moral za to knjižno poročilo, da bi le-to ne bilo predolgo, napraviti izbor in uvrstiti vanj le tiste, ki so zanimivi za slovenskega zgodovinarja. — M. Vujnovich je obravnaval vprašanja življenja in organiziranosti jugoslovanskih izseljencev v Ameriki. Poudaril je, da so se pričeli jugoslovanski izseljenci doseljevati v Louisiano že pred letom 1870. Ugotovil je tudi socialni dvig naših izseljencev od 19. stoletja dalje. — Organiziranost in polarizacijo sil glede makedonskega vprašanja med makedonskimi izseljenci v Kanadi in ZDA je obravnaval M. Mihajlov. Ugotovil je, da je kljub propagandi iz različnih smeri večina makedonskih izseljeniških organizacij zavzela pravilno stališče do makedonskega narodnostnega vprašanja. — O težavah naših izseljencev, ki so se želeli vrniti v domovino po prvi svetovni vojni, o njihovih dilemah ob vrnitvi zaradi slabega gospodarskega stanja kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev je govoril dr. M. Karanović. — Dr. V. Tomović je na podlagi podatkov kanadske statistike izseljevanja in podatkov novejših ljudskih štetij poskušal ugotoviti število jugoslovanskih izseljencev v Kanadi. Ugotovil je, da živi danes v Kanadi okrog 300.000 ljudi jugoslovanskega porekla in da izseljenci tretje in četrte generacije vse bolj pozabljajo svoj materin jezik. — L. Marković je v svojem referatu obravnaval politično aktivnost naših izseljencev v Novi Zelandiji in Avstraliji. Ugotovil je, da so bili naši izseljenci v Novi Zelandiji politično aktivni med obema vojnama zlasti v delav-

skem gibanju kot tudi med in po drugi svetovni vojni, ko so se močno angažirali pri zbiranju materialne pomoči za NOB in izgradnjo nove Jugoslavije. — M. Tkalčević je obravnaval družbenogospodarski in politični položaj naših izseljencev v Avstraliji. Ugotovil je, da večino naših izseljencev v Avstraliji še vedno tvorijo nekvalificirani in polkvalificirani delavci, da pa se med njimi že kažejo znaki socialnega dviga, zlasti pri tistih, ki so se v Avstralijo priselili po drugi svetovni vojni. — Dr. S. Kesić je obravnaval problematiko jugoslovanskih delavcev in društev izven etničnega ozemlja jugoslovanskih narodov v Evropi in Ameriki in ugotovil, da so igrala pomembno vlogo med delavci iz jugoslovanskih pokrajin. Zanimivo je, da so prvi delavski klub v ZDA med jugoslovanskimi delavci ustanovili slovenski delavci v Chicagu leta 1900 in da je takšen klub deloval tudi v Gradcu od leta 1896 dalje. — M. Hranilović je obravnavala hrvatsko novinarstvo v izseljeništvu od 1883 do 1940. Ugotovila je, da je izhajalo v tem času preko 350 hrvatskih periodičnih časopisov, ki so v srbsko-hrvatskem jeziku pisali o problemih, ki so zanimali hrvatske izseljence. Poudarila je tudi pomen izseljeniškega časopisja kot vira za proučevanje jugoslovanskega izseljeništv.

Poročilo četrte skupine referatov, ki je obravnavala oblike in karakter sodelovanja izseljencev v Jugoslavijo, je podal R. Rotković. Referat R. Rotkovića je obravnaval pomoč črnogorskih izseljencev svoji domovini, kadar je bila le-ta v vojni, s prostovoljci. Prostovoljci so iz vrst izseljencev iz Črne gore prihajali ob vsaki vojni, ki jo je Črna gora bojevala od srede 18. stoletja pa vse do druge svetovne vojne. — V. Andonov je v svojem referatu ugotovil, da so makedonske cerkvene občine v Avstraliji, ZDA in Kanadi važen element v boju za ohranitev makedonstva v teh deželah in da igrajo važno vlogo v boju proti tendencam bolgarske in grške cerkve, da spravijo makedonske izseljence v teh državah pod svojo jurisdikcijo. — N. Ushi išče v svojem referatu odgovor na vprašanje kdo, zakaj in kdaj se je izseljeval s Kosova. Ugotovil je, da so se muslimani izseljevali v Turčijo, katoliki pa v Ameriko. Ugotovil je, da se je v poslednjih desetih letih precej izseljencev vrnilo na Kosovo. — Poleg referatov so v Zborniku objavljene tudi diskusije simpozija ter kratke biografije referentov. Zbornik pomeni pomemben prispevek jugoslovanskih znanstvenikov, tako tistih, ki delujejo v Jugoslaviji, kot onih iz vrst izseljencev (11 referentov od 47 je bilo iz vrst izseljencev) k poznavanju zgodovine in sodobnih problemov jugoslovanskih izseljencev. Vseh 47 referatov seveda nima enake znanstvene vrednosti, vendar je Zbornik v celoti pionirsko delo na tem področju. Kot tak predstavlja dobro izhodišče za pripravo programa nadaljnega proučevanja izseljeništv jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Matjaž Klemenčič

Norbert Schausberger, *Der Griff nach Österreich. Der Anschluss.* Wien—München 1978, 666 strani.

Nedavno je N. Schausberger, profesor celovške univerze, izdal obsežno knjigo o prizadevanjih po vključitvi Avstrije v nemški rajh. Vsebinsko sega knjiga vse tja v čas prve svetovne vojne ter takratnih prizadevanj po razširitvi gospodarskega imperija viljemske Nemčije tudi na prostor habsburške monarhije. Ob tem Schausberger razpravlja o nemških »srednjeevropskih« načrtih (o znani Mittel-europi) in ideji o »velikem (gospodarskem) prostoru«. Za avstrijsko priključitveno gibanje leta 1918 opozarja, da to gibanje v bistvu ni bilo ljudsko gibanje, ampak je to polagoma postalo. In če je v določenih razdobjih v letih 1918—1938 široka avstrijska javnost zahtevala anšlus, je bila ta zahteva večinoma pogojena z resignacijo napram političnim in gospodarskim danostim. Sploh pa so po Schausbergerju zahteve te vrste vseskozi slonele na pragmatičnih in ne, kot je to Hitler vedno znova poudarjal, na narodnjaških postavkah. Poleg tega za čas neposredno po zloumu habsburške monarhije Schausberger opozarja na momente, ki so uravnavali takratno priključitveno gibanje, pri čemer še zlasti poudarja prizadevanje avstrijsko-nemške socialne demokracije po priključitvi Nemške Avstrije nemškemu rajhu v samem rajhu pa s splet odnosov, ki so opredeljevali notranji in zunanji položaj nove nemške republike.

Med odlikami Schausbergerjeve knjige je nedvomno prizadevanje po socialno-ekonomski analizi vzrokov, ki so opredeljevali »priključitveno« gibanje v posameznih trenutkih in tako v notranjepolitičnem in zunanjepolitičnem okviru. Posebno mesto ima seveda tu razmerje med prvo avstrijsko republiko ter weimarsko Nemčijo. Med vprašanji, ki se jih avtor tu loteva, so tudi rajhovska razmišljanja